

*Vrede in Syrië:
een onmogelijke opdracht?*

INHOUDSOPGAVE

- 02 Ten geleide
- 03 Internationale verdeeldheid voedt het conflict
- 04 *Factbox: Internationale verdeeldheid*
- 05 Militarisering, sektarische verdeeldheid en radicalisering
- 06 *Factbox: sektarische spanningen en het lot van de christenen*
- 09 Buitenlandse actoren: actieve inmenging versus passiviteit
- 10 *Factbox: militaire inmenging en wapenleveringen*
- 12 De opbouw van een nieuw Syrië
- 12 Besluit
- 13 *Factbox: Wat met de bescherming van burgers*
- 14 Tijdslijn van het conflict in Syrië
- 16 Colofon & kaart van de huidige situatie in Syrië

TEN GELEIDE

De vreedzame opstand in Syrië is uitgedraaid op een nachtmerrie. Een land met een zo lange geschiedenis, een zo rijke cultuur en een zo gastvrije bevolking wordt op dit ogenblik kapot gemaakt. Sinds de eerste geweldloze manifestaties en het eerste bloedig neerslaan van deze protesten is het land afgegleden in een eindeloos opbod van geweld en tegengeweld. Niemand kan onbewogen blijven bij de beelden die we sinds maanden zien. Beelden van ontredering, vernieling en doodslag.

We lijden mee en zijn diep bedroefd om wat er vandaag in Syrië gebeurt. We voelen ons grotendeels machteloos te midden van deze spiraal van geweld met zijn ongrijpbare vertakkingen. Toch kunnen en willen we ons hier niet bij neerleggen. We komen in opstand samen met het fiere Syrische volk dat sinds maart 2011 strijdt voor meer waardigheid en vrijheid na jarenlange dictatuur en onmenselijke vervolging van al wie zijn stem durfde te verheffen.

Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen hebben sinds de eerste dag van het geweldloos verzet aandacht gevraagd voor de rechtmatige verzuchtingen van de protestbeweging. Ook al was er een relatieve rust in het land, waarbij soennieten, christenen en alawieten vrij vreedzaam samenleefden, toch trad het regime veel basisrechten met de voeten: vrijheid van meningsuiting, verbod op foltering, enz. Er moest een diepgaande ommekeer komen die een betere toekomst zou garanderen.

Dit dossier is de vrucht van intense samenwerking tussen Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen rond Syrië. Brigitte Herremans, beleidsmedewerker Midden-Oosten bij Broederlijk Delen en Pax Christi, beschrijft de opgang en de actuele context van het conflict. Zij heeft ook een tijdslijn uitgeschreven. Een aantal kaderteksten doen de achtergronden van het conflict beter begrijpen.

Als de internationale gemeenschap haar plicht om weerloze burgers tegen blinde agressie te beschermen, ernstig neemt, had ze sneller moeten ingrijpen. Zo had ze al in de eerste weken na de extreme repressie van de opstand een internationaal bemiddelaar kunnen sturen. De Veiligheidsraad stuurde speciaal gezant Kofi Annan echter pas één jaar later naar het terrein. Toen had het ongebreidelde geweld van het regime al een militarisering van de protestbeweging uitgelokt. De internationale verdeeldheid en de rol van externe actoren in het conflict blokkeerden een diplomatieke oplossing en werkten de escalatie van geweld mee in de hand.

Brigitte Herremans schenkt in dit dossier ook aandacht aan de inzet van de duizenden Syrische burgeractivisten die blijven opkomen voor hun medemens en de wonden van slachtoffers proberen te verzorgen en te helen. "Door de groeiende noden is het burgeractivisme op het terrein nu vooral gericht op hulpverlening. Overal in het land zijn activisten betrokken bij nieuwe solidariteitsnetwerken die op geïmproviseerde wijze in voedsel, medische zorg en scholing voorzien", schrijft Brigitte in een opiniestuk van 24 april 2013 in 'De Standaard'.

Om die hulpacties in Syrië en om de honderdduizenden vluchtelingen in de buurlanden van Syrië te helpen, is de actie "Syrië 12 – 12" zo belangrijk en verdient ze alle steun zolang het conflict duurt. Maar ook het politieke werk moet meer dan ooit verder gaan om een bemiddelde oplossing mogelijk te maken voor de grote meerderheid van Syriërs die vrede willen.

Jo Hanssens, voorzitter Pax Christi Vlaanderen

Vrede in Syrië: een onmogelijke opdracht?

Protesterende kinderen tijdens één van de vele vreedzame anti-Assaddemonstraties in Kafranbel, Idlib (foto: Tiny.cc/Syria Freedom)

INTERNATIONALE VERDEELDHEID VOEDT HET CONFLICT

Bijna een jaar na de start van het conflict in Syrië, kreeg voormalig VN-secretaris-generaal Kofi Annan telefoon van zijn opvolger Ban Ki-moon. Of hij bereid was om de rol van speciaal gezant voor Syrië op te nemen? De Verenigde Naties en de Arabische Liga zochten een bemiddelaar om de internationale, regionale en lokale scheidslijnen te identificeren en het klimaat voor onderhandelingen te scheppen. Die moesten het pad effenen voor een transitie naar een verkozen en representatieve regering. In zijn memoires 'Interventies', beschrijft Annan hoe hij de uitnodiging aanvaardde in het besef dat dit een *mission impossible* zou kunnen zijn.¹ Zo beschreven de media zijn opdracht. Uiteindelijk bleken ze gelijk te hebben: amper vijf maanden later gaf hij het op. Dit dossier was volgens hem veel gevaarlijker dan alle conflicttaarden waar hij als diplomaat was geweest.

Annan was onder meer betrokken bij de conflicten in Somalië, Rwanda en Bosnië, oorlogssituaties met verregaande regionale en internationale gevolgen. Zijn inschatting over de Syrische kwestie lijkt dan ook bijzonder pessimistisch. Van meet af aan legde hij echter de vinger op de wonde: zonder internationale gelijkgezindheid zou vrede onbegonnen werk

zijn. Bovendien lag een binnenlandse dynamiek aan de basis van het conflict, maar gaven de bemoeienissen van externe actoren het ongeziene proporties. Meermaals waarschuwde Annan ervoor dat Syrië verschillend was van Libië en dat het niet dreigde te imploderen, maar te ontploffen en de hele regio te ontwrichten.

De eerste prioriteit voor Annan was internationale steun voor zijn mandaat. Zijn blauwdruk voor vrede, het zespuntenplan van maart 2012, kreeg de steun van de leden van de Veiligheidsraad.² Ook de Syrische regering aanvaardde het plan. De doelstellingen waren een inclusief politiek proces, het einde van de vijandelijkheden, humanitaire toegang, vrijlating van de gevangenen, bewegingsvrijheid voor journalisten en het recht op betogingen. Toch gaf het regime het plan nooit een echte kans en hernam het zijn vijandelijkheden in dichtbevolkte gebieden meteen. Zowel het regime als de rebellen probeerden met militaire middelen politieke vooruitgang te boeken. De internationale verdeeldheid werd ook sterk gevoed door *proxies*, zoals Iran enerzijds en Qatar en Saoedi-Arabië anderzijds. Zij vergrootten het geweld met militaire en financiële steun aan respectievelijk het regime en de gewapende rebellen. Toen Annan beseftte dat hij geen verschil zou kunnen maken omdat hij daadwerkelijke internationale steun ontbeerde, gooide hij de handdoek in de ring.

1 Kofi Annan, *Interventies: Een leven met oorlog en vrede*, Atlas Contact, 2012.

2 Steunverklaring van de Veiligheidsraad aan het Annanplan, 21 maart 2012, <https://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10583.doc.htm>.

Zijn opvolger, Lakhdar Brahimi, deelt Annans analyses en recycleerde zijn vredesplan. In een vlammende briefing voor de leden van de Veiligheidsraad in januari 2013, hamerde Brahimi erop dat de verdeeldheid binnen de Veiligheidsraad, met name tussen Rusland en de Verenigde Staten, dringend moet stoppen. Die aanslepende verdeeldheid zorgt ervoor dat Brahimi geen duimbreed meer onderhandelingsruimte heeft dan Annan. Een essentiële sleutel tot vrede ligt in de Veiligheidsraad. Als er een consensus over een transitie komt tussen de permanente leden, kan de negatieve invloed van regionale actoren worden beteugeld. En dan komt er ruimte om in Syrië een klimaat te scheppen waarbij de strijdende partijen aan tafel kunnen gaan zitten. Dit is de analyse van Annan, gedeeld door veel diplomaten en internationale waarnemers.³ Het uitgangspunt is dat de impasse waarin de internationale gemeenschap zich bevindt, het conflict onvermijdelijk versterkt. Dit klopt, maar de situatie is evenzeer complexer.

Lakhdar Brahimi (foto: the elders – cc)

3 Kofi Annan, *My departing advice on how to save Syria*, The Financial Times, 6 augustus 2012.

Factbox: internationale verdeeldheid

De leden van de internationale gemeenschap hebben verschillende vredesinitiatieven gelanceerd en de politieke en financiële sancties tegen het Assadregime opgevoerd. Door de internationale verdeeldheid zijn die pogingen om het geweld te stoppen echter op niets uitgedraaid. Rusland en China blokkeerden drie maal een resolutie in de Veiligheidsraad. Ze weigerden het regime verantwoordelijk te stellen voor de start van het geweld en het vertrek van al-Assad te eisen. Toch schaarden ze zich in juni 2012 achter het Genèveplan van Kofi Annan, dat aandringt op een staakt-het-vuren en een onderhandelde oplossing. Sinds juli 2012, toen China en Rusland een Brits resolutievoorstel tegenhielden, heeft de Veiligheidsraad geen actie meer ondernomen.

Net zoals Kofi Annan, benadrukt zijn opvolger Lakhdar Brahimi dat er een einde aan de internationale verdeeldheid moet komen. Annan concentreerde zich vooral op een staakt-het-vuren en gaf het op omdat de conflicten in de Veiligheidsraad zijn inspanningen ondermijnden. Hij maande Rusland en China, maar ook Iran aan tot actie om het bloedvergieten te staken. Brahimi wil het geschil in de Veiligheidsraad oplossen. Spanningen tussen Rusland en de VS verzwakten recent nog de opdracht van de VN betreffende conflicten met landen als Noord-Korea, Georgië, Zimbabwe en Myanmar. De verlamming van de VN in Syrië is extra problematisch door de hoge dodentol en de steeds grotere inmenging van externe partijen.

Brahimi heeft vooral geprobeerd om de VS en Rusland achter het Genèveplan te scharen en het vertrek van Assad als voorwaarde voor dialoog uit de weg te gaan. De oppositie kantte zich echter tegen een overgangsregering met figuren

uit het Assadregime. Ook het regime sprak zich uit tegen een politieke transitie. Brahimi boekte geen vooruitgang en was niet enthousiast om verslag uit te brengen aan de Veiligheidsraad. In een briefing in januari 2013 verklaarde hij dat Syrië stukje bij beetje verwoest wordt, en dat die verwoesting niet alleen de regio maar de hele wereld bedreigt. Op 19 april maande hij de Veiligheidsraad nogmaals aan om een diplomatieke oplossing voor deze "uitermate ernstige crisis" te zoeken. Hij heeft ook pogingen ondernomen om zowel de internationale gemeenschap als Syrië achter een Syriëplan te scharen. "De oppositie en de regering moeten onderhandelingen aanvaarden en inzien dat ze nodig zijn. Met de Syriërs geraakte ik nergens, met de Veiligheidsraad, de Amerikanen en de Russen hebben we vooruitgang geboekt, al is die nog te klein."¹

Brahimi verborg in de Veiligheidsraad zijn moedeloosheid niet: "Het spijt me zeer dat mijn inspanningen zo weinig opgeleverd hebben. Ik verontschuldig me tegenover het Syrische volk omdat ik de afgelopen acht maanden zo weinig voor hen heb kunnen doen, en ook tegenover jullie omdat ik, de vier keer waarop ik verslag uitbracht, enkel slecht nieuws leverde."² Daags ervoor had ook Valerie Amos, de Vice-Secretaris-Generaal voor Humanitaire Zaken van de VN, een noodkreet geslaakt over de obstakels waar de VN mee worstelt betreffende de hulpverlening aan miljoenen burgers in deze conflictsituatie.

1 UN News Center, *Syria: Joint UN-Arab League Envoy urges Security Council to act on 'most serious crisis'*, <http://www.un.org>, 19 april 2013.

2 UN Report, *Brahimi in a closed meeting: I apologize to the Syrian people*, <http://un-report.blogspot.be>, 23 april 2013.

MILITARISERING, SEKTARISCHE VERDEELDHEID EN RADICALISERING

Nadat in Tunesië en Egypte volksopstanden leiders verdreven, kwamen ook in Syrië burgers op straat om hervormingen te eisen. Het Syrische regime wou echter geen duimbreed wijken en probeerde de binnenlandse protestbeweging met extreem geweld in de kiem te smoren. Hiermee legde het Assadregime de basis voor het huidige conflict. Door de militarisering is de oorspronkelijke burgerbeweging sterk naar de achtergrond verdrongen, maar ze bestaat nog steeds. Meer nog, duizenden burgers verlenen humanitaire hulp in gebieden die niet meer onder de controle van het regime vallen. Wanneer Syrië desintegreert, ontwikkelt zich een dynamiek waarbij burgers middenveldstructuren en solidariteitsnetwerken oprichten. Ze weigeren passief te blijven onder het geweld of toe te kijken hoe hun opstand wordt gekaapt door radicale krachten.

Voor de jongvolwassenen, de derde generatie die opgroeit onder het Assadregime, nemen deel aan deze civiele beweging. Ze zijn met name actief op het gebied van humanitaire hulpverlening en zetten structuren op voor basisdiensten zoals voedselbedeling, medische verzorging en scholing. Daarnaast maken ze hun visies bekend via sociale media, nieuw opgerichte kranten en radiostations. Ze veroorzaken een sociale revolutie die erg belangrijk is in het licht van een nieuw Syrië.⁴ Toch blijft de impact van hun initiatieven relatief beperkt, omwille van het escalerende gewapende conflict dat niet alleen Syrië dreigt te verwoesten, maar ook ernstige gevolgen heeft voor de buurlanden. Denken

4 Mattias Baun Brubaker Christensen & Thomas Spragg, *Young Syrian Activists, The Only Hope for Post-Conflict Syria?*, <http://www.neurope.eu>, 7 april 2013.

we maar aan de gespannen verhouding tussen sjiieten en soennieten in Irak, de onstabieleit in Libanon en de escalatie van de spanningen met Israël.

Om te begrijpen hoe het zo ver is kunnen komen, moeten we twee jaar terug in de tijd. Vanaf maart 2011 braken in vele steden protesten uit, in de nasleep van de revoluties in Tunesië en Egypte. De Syrische revolutie is duidelijk ontstaan vanuit dezelfde context. Oorspronkelijk eisten de betogers echter niet zozeer het vertrek van de regering, maar ijverden ze voor hervormingen.⁵ Ze waren zich er immers van bewust dat het een enorme uitdaging zou zijn om politieke verandering teweeg te brengen in wat een Syrische dissident bestempelt als het 'koninkrijk van stilte'.⁶ In de ogen van de Franse journalist Michel Seurat was het Syrië onder de Assadfamilie een barbaarse staat. Hij ontblootte de perverse mechanismen die Hafez al-Assad gebruikte om alle macht naar zich toe te trekken.⁷

Ondanks het vreedzame karakter van de eerste protesten, reageerde het regime met extreem geweld. Hierdoor militariseerde de revolutie geleidelijk aan. Er ontstond een gewapende oppositie van voornamelijk deserteurs van het Syrische leger die zich verenigden in het Vrije Syrische Leger (VSL). Oorspronkelijk was hun doel om betogers te

5 Jean-Pierre Filiu, *Le nouveau Moyen-Orient. Les peuples à l'heure de la révolution syrienne*, Fayard, 2013.

6 In de veelgeprezen documentaire van Ali Atassi 'Ibn Al-Am Online', gebruikt de Syrische dissident Riyad al-Turk deze term voor het Syrische dictatoriale regime, <http://www.youtube.com/watch?v=BFOdOdCVKiE>.

7 Michel Seurat, *Syrie: l'Etat de barbarie*, PUF, 2012. Michel Seurat werd in de jaren '80 gekidnapt en gedood door de Islamitische Jihad, een organisatie die dichtbij Hezbollah aanleunt.

Eerste massale volksprotesten in Homs, in april 2011 (foto: Bo Yaser – cc)

Eén van de vele protestdemonstraties met Engelstalige spandoeken in Kafranbel, Idlib (foto: Tiny. cc/SyriaFreedom)

beschermen tegen de aanvallen van het regeringsleger. Maar na een tijd namen de rebellen een offensieve houding aan en vielen ze regeringsdoelwitten aan. Daarnaast namen veel aanvankelijk vreedzame demonstranten hun toevlucht tot wapens om zich te verdedigen tegen sluipschutters, veiligheidsdiensten en milities. Meer en meer jongeren kozen voor de gewapende strijd en sloten zich aan bij het Vrije Syrische Leger of andere nieuwe groepen zoals de radicaal islamistische milities.

Aanvankelijk deed het regime vooral een beroep op de veiligheidsdiensten om protesten tegen te gaan. Het gebruikte daarbij een beproefde methode: de beruchte veiligheidsdiensten inzetten om terreur te zaaien onder de burgers. Maar toen dit door de aanvallen niet voldoende meer bleek om de overhand te krijgen, schakelde het Assadregime het leger in als een soort bezettingsmacht. De belegering van Homs in februari 2012 was het duidelijkste voorbeeld van deze militaire strategie. Het leger voerde toen een soort van *counter insurgency*-aanval uit op de rebellen, maar ook op de bevolking van een stad die al lang als te opstandig werd gezien. Het regime gaf toe dat het een inschattingsfout had gemaakt, niet over het weigeren van dialoog met de oppositie, maar over de dosering van het geweld.⁸

Door mee te gaan in de spiraal van geweld, bezegelde de gewapende oppositie ongewild het lot van de vreedzame betogingen. Die vinden nog steeds plaats, maar zijn naar de achtergrond verdrongen. Ook de politieke oppositie slaagde er niet in om de vreedzame protesten en de energie van de activisten op het terrein voldoende te valoriseren. Voor het

eerst sinds de jaren '60 was er immers een breed gedragen burgerbeweging die niet alleen het dictatoriale regime openlijk contesteerde, maar ook alternatieve structuren op poten zette. Zo ontstonden overal in het land Lokale Coördinatie Comités (LCC's). Zij vormen de motor van de volksopstand en hebben veel aandacht voor de sektarische spanningen. Ze proberen alawieten en christenen te betrekken bij hun wekelijkse betogingen en humanitaire hulpinspanningen. Daarnaast leggen ze op het terrein de basis voor nieuwe experimenten, zoals de lokale raden. Deze comités hebben onvoldoende gewicht gekregen bij de totstandkoming van de politieke vertegenwoordiging van de revolutie.

In augustus 2011 werd de Syrische Nationale Raad (SNR) gevormd, die een groot aantal van de oppositiebewegingen samenbracht. De SNR bestond echter vooral uit oppositiefiguren uit het buitenland en werd gedomineerd door de Moslimbroeders, in Syrië verboden sinds de jaren '80. De SNR had weinig voeling met het terrein en reikte onvoldoende de hand naar groepen die de revolutie niet steunden. Een groot deel van de alawieten (12%) en christenen (10%) viel het regime immers niet af, onder meer uit vrees voor represailles bij een machtswissel. Het Assadregime benadrukte altijd dat het land uiteen zou vallen als de soennieten (75%) het voor het zeggen zouden krijgen. Om steun te werven bij minderheden, had de oppositie van meet af aan die angst en de sektarische verdeeldheid moeten tegengaan. Dit gebeurde onvoldoende en het verhoopde scenario van massale militaire en politieke desertie vond niet plaats.

Als ultieme overlevingsstrategie dreef het regime, dat een machtswissel niet als een optie zag, zijn verdeel-en-heersstrategie op de spits. In Aleppo werden in september 2012 zelfs christelijke en Armeense milities bewapend door het

⁸ International Crisis Group, *Syria's Mutating Conflict, Middle East Report N° 128*, Augustus 2012.

Mo'az al Khatib (rechts) in Rome, met Amerikaans minister van Buitenlandse Zaken John Kerry, in februari 2013 (cc)

regimeleger om aan zijn zijde mee te vechten. Inspelend op de angst van alawieten en christenen, bestempelde het regime de oppositie als criminelen, extremisten en terroristen. De dreiging van een sektarische oorlog is één van de sleutelementen die het regime en zijn medestanders samenhoudt. Naast de religieuze breuklijn, buitte al-Assad ook de etnische diversiteit uit. De bevolking bestaat voor 80% uit Arabieren, 15% Koerden en 5% Assyriërs, Armeniërs en Circassiërs. De grootste kaap die de politieke oppositie moet rondren, is een perspectief bieden op co-existentie in het post-Assad-tijdperk, zodat de minderheden zeker zijn dat ze als gemeenschap kunnen blijven bestaan.

Aangezien de Baath-ideologie van het Syrische regime Arabisch-nationalistisch is, werd de Koerdische identiteit steeds onderdrukt en werden de Koerden decennialang gediscrimineerd. Maar in de zomer van 2012 trok het leger zich terug uit grote delen van het noordoosten en gaf het de Koerdische partij PYD de kans om er een feitelijk zelfbestuur uit te bouwen. Veel Koerdische activisten scharen zich niet achter de revolutie en zien in de desintegratie van Syrië een kans om hun recht op zelfbeschikking te verwezenlijken. Het probleem is dat de Arabische stammenleiders in het oosten geen Koerdisch zelfbestuur dulden. Deze kwestie vormt dus ook een uitdaging voor de oppositie. Zij zal de Koerden garanties moeten bieden voor hun collectieve rechten.

Om de politieke oppositie efficiënter en representatiever te maken, werd de Syrische Nationale Raad in november 2011 vervangen door de Nationale Coalitie voor Syrische Revolutionaire en Oppositiekrachten of de Syrische Nationale Coalitie (SNC). Haar doel is internationale erkenning als vertegenwoordiging van de oppositie te krijgen, de financiële en eventueel ook militaire hulp te kanaliseren, en een transitie mogelijk te maken. Toch slaagde ook deze coalitie er niet in om haar eigen rol duidelijk te definiëren en de internationale gemeenschap voldoende vertrouwen in te boezemen.

Islamitisch geleerde Mo'az al-Khatib werd aangesteld als leider van de nieuwe coalitie. Hij heeft ervaring met de gevoelige minderhedenproblematiek en heeft nauw contact met de Lokale Coördinatie Comités. In januari 2013 gaf al-Khatib te kennen dat hij bereid was tot een dialoog met het regime zonder dat de president was afgetreden. Hij wilde praten over hoe het einde van het Assadregime bewerkstelligd kon worden. Als voorwaarde stelde hij de vrijlating van 1.700 politieke gevangenen. Aanvankelijk riep zijn actie weerstand op bij de oppositie, met name bij de Moslimbroeders. Maar al gauw werd erkend dat het een slimme zet was en dat al-Khatib steun vond bij de bevolking die wil dat het conflict ophoudt. Door de tegenwerking van onder meer de Moslimbroeders liet al-Khatib in maart 2013 echter weten dat hij terug wou treden als leider van de oppositie, wat hij in april daadwerkelijk deed. Ook de Syrische Nationale Coalitie bleek niet in staat om een politieke structuur op te zetten. Critici menen dat haar focus op internationale erkenning ten koste van haar inspanningen op het terrein gaat. De grootste uitdaging is immers het beteugelen van het conflict en de controle verkrijgen over de diverse gewapende milities.

Een van de grootste struikelblokken voor vrede is immers de verregaande militarisering en radicalisering. Het Vrije Syrische Leger slaagde er in de tweede helft van 2012 in om grote delen van de noordelijke provincies Idlib, Aleppo, Raqqa, Qamishli en al-Hassakeh gedeeltelijk te bevrijden. Het regime heeft nog de controle over het kustgebied en de bergen eromheen en doet er alles aan om Damascus, Homs en Hama niet te verliezen. Die as is centraal voor het regime omdat hij de doorgang vormt naar het alawitische achterland. De regering wil ook delen van de belangrijke handelsstad Aleppo in handen houden.

De bevrijding van de noordelijke steden gebeurde echter mede door extremistische islamistische milities zoals de Tawhid militie en Jabhat al-Nusra (het steunfront). De VS zetten deze laatste groepering in 2012 op hun lijst van terroristische organisaties omdat ze zou aanleunen bij al-Qaeda. In april 2013 kondigde al-Qaeda in Irak aan dat het samenging met Jabhat al-Nusra om de 'Islamitische Staat van Irak en de Levant' te vormen. Het steunfront sprak dit tegen, maar zwoer wel zijn trouw aan het leiderschap van al-Qaeda.⁹

Ook al roept Jabhat al-Nusra veel afkeer op bij seculiere Syriërs en minderheden, toch heeft het op het terrein geloofwaardigheid verworven, door zijn getrainde strijders en de levering van basisdiensten aan de bevolking. In tegenstelling tot heel wat fracties van het Vrije Syrische Leger, beschikt Jabhat al-Nusra ook over gesofisticeerde wapens. Dit motiveerde veel strijders om zich aan te sluiten. Op een jaar tijd zou de militie van 2.000 naar bijna 10.000 leden zijn uitgegroeid.¹⁰ Syrië-expert Thomas Pierret nuanceert

9 Peter Bergen, *Syria Rebel Group's Dangerous Tie to al Qaeda*, CNN, 10 april 2013.

10 Noman Benotman, Roisin Blake, *Jabhat an-Nusra: a strategic*

deze cijfers, al beaamt hij dat de groep aan invloed wint, door media-aandacht en omdat ze in de vuurlinie staat. Hij meent dat al-Nusra toch door meer mensen aanvaard wordt. "Logisch, je kan niet verwachten van een bevolking die overgeleverd is aan een gruwelijke oorlog van deze omvang dat ze niet radicaliseert."¹¹

Jihadistische gewapende organisaties zijn sterk in niet-conventionele oorlogsvoering, met onder meer terreuraanslagen. Extremistische rebellengroepen in Syrië krijgen ook wapens van sympathiserende organisaties in de Golfstaten, Turkije en Irak. Onderzoekers wezen uit dat ze in toenemende mate ook over zware wapens, zoals luchtafweergeschut beschikken.¹² Dit geeft deze groepen zoals Jabhat al-Nusra en de milities van het Syrische Islamitische Front en het Syrische Islamitische Bevrijdingsfront een aanzienlijk voordeel tegenover de rebellen van het VSL. Die krijgen officieel immers enkel lichte wapens via de Golfstaten. Toch blijft het regime het militair overwicht behouden met zijn gevechtsvliegtuigen, Scud-raketten en clustermunitie.

Eenmaal extremistische groeperingen het vacuüm opvullen, is het bijzonder moeilijk om hen binnen de perken te houden. Hoe langer het conflict duurt, hoe meer deze groepen zich met hun middelen een plek in het landschap kunnen toe-eigenen. Een groot probleem zijn bijvoorbeeld getraumatiseerde en geradicaliseerde buitenlandse strijders, Afghanistan- en Irakveteranen die onder meer kerken willen viseren. Extremistische groeperingen als Jabhat al-Nusra zullen hun wapens niet inleveren als het regime valt. In het machtsvacuüm zullen ze een kans zien om hun radicaal islamistische agenda door te voeren.

Hoe langer het militaire conflict duurt, hoe kleiner de slaagkansen voor vrede in Syrië worden. Hoewel er internationaal een consensus bestaat over de nood aan een diplomatieke oplossing, hebben de Verenigde Naties hier geen vooruitgang in geboekt. Ondertussen zetten zowel de rebellen als het regime hun geweld voor politieke doeleinden verder. De rebellen van het VSL en andere gewapende groeperingen zien het als een strategie om de revolutie alsnog te doen slagen. Ze beschouwen de bevolking als hun basis en willen het regime ten val brengen door militair terrein te winnen. Het regime zweert bij geweld om zijn voortbestaan te garanderen.¹³ Zo probeert het niet alleen de betogingen in de kiem te smoren, maar terroriseert het ook de bevolking. In de bevrijde gebieden valt het infrastructuur aan: pijpleidingen, scholen, hospitalen, benzinstations en bakkerijen. Als het de rebellen niet kan terugdringen, kan het toch verhinderen dat ze winnen.

briefing, Quilliam Foundation, <http://www.quilliamfoundation.org>, januari 2013.

11 Thomas Pierret, *Al-Nusra: Strijders tot de dood*, <http://www.mo.be>, 14 april 2013.

12 David Enders, *Syrian rebels' arsenal now includes heavy weapons*, McClatchy Newspapers, 29 november 2012.

13 Volker Perthes, *Looking Past Assad*, The New York Times, 4 januari 2013.

Factbox: sektarische spanningen en het lot van de christenen

Historisch gezien kent Syrië een sterke diversiteit op het vlak van godsdienst. De grootste religieuze groepen zijn de soennieten (75% van 22 miljoen inwoners), de alawieten (12%) en verschillende christelijke gemeenschappen (10%). Veertig jaar lang heeft het regime een verdeel-en-heersbeleid gevoerd en de verschillende gemeenschappen tegen elkaar opgezet. Sinds de start van de protesten heeft het dit beleid versterkt, met als doel de breuklijnen tussen de verschillende religieuze en etnische gemeenschappen te verdiepen. Ook het sektarische geweld door zowel het regime als, in mindere mate, door gewapende rebellen is sinds 2012 drastisch gestegen.

Bashar al-Assad brandmerkte de betogers van meet af aan als 'terroristen en islamitische extremisten'. Met geweld en sektarisch taalgebruik zorgt hij ervoor dat veel betogers en oppositieleiden het conflict meer en meer zien als een alawitische aanval op soennitische moslims. Daarnaast boezemt hij minderheden angst in door de parallel te trekken met het lot van de christenen. Op die manier ondermijnt hij de religieuze diversiteit. Minderheden vluchten of beseffen dat ze een onzekere toekomst tegemoet gaan in het post-Assad tijdperk.¹ Ook de buitenlandse inmenging, met name van salafistische (soennitische) groepen met extremistische agenda's, voedt hun existentiële angst.

Minderheden zoals de christenen proberen zich afzijdig te houden van het conflict, maar veel oppositieleiden interpreteren dit als steun voor het regime en dwingen hen een positie in te nemen.² Toch blijven de Syrische christenen doorgaans neutraal, ofwel scharen ze zich achter het regime. Met name de kerkleiders hoeden zich ervoor om de steun van het regime te verliezen. Ze zijn niet alleen beducht voor het islamitisch extremisme, maar ook voor toenemende wetteloosheid. Toch spreken vandaag een aantal kerkleiders zich meer kritisch uit over het Assad-bewind en de onderdrukking die er mee gepaard gaat.

Er vinden immers niet alleen aanvallen tegen kerken en de clerus plaats, maar er zijn ook veel ontvoeringen. In april 2013 werden bisschop Yuhanna Ibrahim en bisschop Boulos Yaziji, respectievelijk het hoofd van de Syrisch-orthodoxe en de Grieks-orthodoxe Kerk in Aleppo, ontvoerd door onbekenden. Bisschop Ibrahim is nochtans één van de meest kritische stemmen. Hij verweet het regime publiekelijk dat het niet voldoende inspanningen levert om de veiligheid van de christenen te garanderen en de bedreigingen aan te pakken waar ze dagelijks mee worstelen.

1 The U.S. Commission on International Religious Freedom, *Protecting and Promoting Religious Freedom in Syria*, april 2013, www.uscifr.gov.

2 Ian Black, *Syria's uneasy Christians feel both sides closing in*, The Guardian, 25 april 2013.

BUITENLANDSE ACTOREN: ACTIEVE INMENGING VERSUS PASSIVITEIT

Externe inmenging voedt het conflict. In het begin was deze tendens echter niet zo sterk: de Syrische revolutie startte als een opstand van een bevolking die haar gevoel van waardigheid kwijt was en naar vrijheid snakte. De externe bemoeienissen zijn parallel met de militarisering van het conflict toegenomen. Toch is hier een nuance nodig. Actoren zoals Rusland en Iran enerzijds en de Golfstaten, Turkije, de EU en de VS anderzijds verlenen materiële, militaire en/of politieke steun aan hun bondgenoten. De geleverde steun is niet groot genoeg om de strijd in het voordeel van deze of gene te beslechten, maar wel om de overwinning van de andere partij te voorkomen. Sommige waarnemers menen dat Rusland en de VS dan wel een bitsige strijd leveren in de publieke arena, maar dat hun positie dicht naar elkaar kan groeien.¹⁴ Beide landen vrezen dat Syrië tot een vrijplaats voor gewelddadige jihadisten en internationaal terrorisme verworpen is.

Rusland staat sceptisch tegenover de Arabische revoluties en vreest destabilisering. Het gelooft in seculiere, autoritaire regimes als tegenwicht voor de politieke islam. Onder andere daarom weigert het om het Assadregime te laten vallen. Daarnaast vreest het dat de Syrische revolutie zijn belangen zal beschadigen. De historische relatie tussen beide regimes, daterend uit de Koude Oorlog, garandeert Rusland onder meer zijn enige toegang tot een haven in de Middellandse Zee, Tartoes. Het Syrische regime krijgt in ruil royale militaire en politieke steun. De Russische Federatie staat ook erg sceptisch tegenover westerse militaire interventies. President Poetin heeft aangegeven dat Rusland zich bedrogen voelde door de wending van de militaire interventie in Libië, die uiteindelijk eerder gericht was op een regimeverandering dan op het beschermen van burgers.

Daarom weigert Rusland om binnen de Veiligheidsraad een krachtadig optreden tegen het Syrische regime goed te keuren. Samen met China blokkeerde het drie resoluties, waaronder één onder hoofdstuk VII van het VN-handvest (betreffende bedreigingen tegen de vrede en daden van agressie). Het weigert ook mee te gaan in de eis dat Assad moet opstappen om de weg vrij te maken voor een transitieregering. Het is van mening dat het regime aan de basis moet liggen van een politieke overeenkomst. Kofi Annan hield hier in zijn bemiddelingsopdracht rekening mee en ontwierp een plan waarin het vertrek van Assad niet werd gevraagd. Rusland oefende daarna echter geen druk uit op het regime om in te gaan op de voorwaarden.

De trouwste bondgenoot van het Assadregime is Iran. Dit land geeft voor miljoenen dollars militaire en strategische steun om de protesten in te dammen. Beide regimes delen hun weigering om in dialoog te treden met de oppositiegroepen. Bovendien

steunt Syrië het Iraanse regime sinds 1979 en gaat Iran niet licht over deze onafgebroken steun. Als het Syrische regime zou vallen, staat Iran een stuk zwakker. Om de druk op het Syrische leger te verlichten, traint de Iraanse Revolutionaire Garde twee paramilitaire organisaties, al-Jaysh al-Shaabi (het populaire leger) en de Shabiha (spoken). Die laatste militia beschikt over 50.000 strijders en is gevormd naar de Bassij, de militia die de protesten in Iran in 2009 onderdrukte. Iran heeft niet alleen belang bij het overleven van het regime omwille van de sjiiitische as. Het is ook een ideologische bondgenoot in het verzet tegen de Verenigde Staten en Israël. Iran gebruikt ook Hezbollah, dat zich in toenemende mate mengt in het conflict en actief meestrijdt met het regime in Syrië, als pion.

De Golfstaten Qatar en Saoedi-Arabië worden vaak voorgesteld als het tegenblok. Ook hier is een nuance nodig. Beide staten riepen vanaf de start van de protesten op tot de val van het regime en leveren steun aan de gewapende oppositie. Toch hebben ze andere beweegredenen. Qatar schaart zich achter de Moslimbroeders, die vooral doorwegen in de politieke oppositie. Het wil de verspreiding van een salonfähige politieke islam promoten en ziet daarbij een rol voor zichzelf. Saoedi-Arabië is geen fan van de Moslimbroeders, maar steunt het salafisme, een fundamentalistische stroming die een terugkeer naar de wetten uit de tijd van de profeet (7de eeuw) bepleit. De eerste motivatie van Saoedi-Arabië om het Assadregime ten val te brengen, is echter de verzwakking van aartsvijand Iran. De Verenigde Staten hebben er oorspronkelijk zowel bij Qatar als bij Saoedi-Arabië op aangedrongen om geen zware wapens zoals luchtafweergeschut aan de rebellen te leveren. De vrees is dat die in handen van extremistische groeperingen zoals Jabhat al-Nusra kunnen vallen. Privéorganisaties in Qatar, Saoedi-Arabië en Koeweit zouden echter wel zware wapens aan extremistische groepen leveren.

Ook Turkije heeft zich ontpopt tot een hevige tegenstander van het regime, hoewel de relaties tussen beide landen de afgelopen jaren aanzienlijk waren verbeterd. Daarvoor waren er veel conflicten: over de stuwdammen in de Eufraat, over de steun van Syrië aan de PKK, over het oude zeer van de provincie Hatay, die Syrië als zijn grondgebied beschouwt. Vrij snel na de start van de protesten sprak Turkije zich uit tegen het regime en reikte het de hand naar de Moslimbroeders en de rebellen. Het gaf het VSL ook de toestemming om zijn hoofdkwartier in Zuid-Turkije te vestigen en vangt duizenden vluchtelingen op. De relaties tussen Turkije en Syrië kenden een dieptepunt in oktober 2012, nadat Turkije mortieraanvallen te verwerken kreeg en vervolgens Syrische doelwitten bombardeerde. Eind 2012 vroeg Turkije aan de NAVO Patriot-raketten. In januari 2013 werden die ook effectief geïnstalleerd aan de grens met Syrië.

De Europese Unie en de Verenigde Staten schaarden zich van meet af aan achter de oppositie en zien geen toekomst voor het Assadregime. Ze ijveren voor een politieke oplossing binnen de Veiligheidsraad en lopen niet warm voor een militaire interventie. Frankrijk en Groot-Brittannië pleitten herhaaldelijk voor meer druk op het regime, maar botsten

¹⁴ Kofi Annan, *Interventies: Een leven met oorlog en vrede*, Atlas Contact, 2012.

hierbij op het veto van Rusland en China. Deze impasse bemoeilijkt een diplomatieke oplossing en noopt westerse landen om alternatieven te zoeken die de druk op het regime kunnen vergroten. De Europese Unie schroeft haar economische en politieke sancties tegen het regime verder op. De Verenigde Staten leveren niet-dodelijke hulp, zoals communicatieapparatuur, aan de oppositie. Ze trainen ook rebellen van het VSL in opleidingskampen in Jordanië.

Sommige westerse landen sluiten militaire acties echter niet uit. Hoewel de Syrische oppositie haar eerdere eis voor een militaire interventie onder de vorm van een vliegverbod heeft ingetrokken, vraagt ze nu om bewapening, in het bijzonder luchtafweergeschut. Het overwicht van het Assadregime in de lucht vormt immers de grootste bedreiging voor de bevolking; ook in de 'bevrijde' gebieden blijft het bombardementen uitvoeren, zoals de mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch aantoonde in een recent rapport.¹⁵

15 HRW, *Death From The Skies: Deliberate and Indiscriminate Air Strikes on Civilians*, <http://www.hrw.org/>, april 2013.

De Verenigde Staten deinzen hiervoor terug. President Obama blokte zelfs een voorstel van ex-minister van Buitenlandse Zaken Clinton af, die bepaalde rebellengroepen wilde trainen en bewapenen.¹⁶ De VS zijn op hun hoede om betrokken te raken bij een ander conflict in de regio. Ze stellen dat de rode lijn het gebruik van chemische en biologische wapens is. Frankrijk en Groot-Brittannië, daarentegen, zijn voorstander van wapenleveringen omdat ze het militaire onevenwicht willen veranderen, om zo de val van het regime tot stand te brengen.

Veel militaire en politieke waarnemers zijn het daarmee eens. De internationale passiviteit voedt immers het gebrek aan geloofwaardigheid van de oppositie, de desintegratie van de staat en de radicalisering. Daarom pleiten politici als Guy Verhofstadt voor een vliegverbod voor het Syrische regime en wapenleveringen aan de gematigde rebellen om hun slagkracht

16 Roger Cohen, *Intervene in Syria*, The New York Times, 5 februari 2013.

Factbox: militaire inmenging en wapenleveringen

Buitenlandse actoren voeden het conflict actief vanuit strategische en geopolitieke overwegingen. Iran en Rusland, reeds decennialang bondgenoten van het Syrische regime, hebben sinds 2011 hun steun sterk opgevoerd. Saoedi-Arabië en Qatar steunen de rebellen van het Vrije Syrische Leger en voorzien hen, met Amerikaanse toestemming, van wapens. Privégroepen in de Golfstaten steunen de gewelddadige jihadistische groeperingen met zware wapens, zoals luchtafweergeschut. De verspreiding van wapens in Syrië wordt zorgvuldig in kaart gebracht door bloggers als Elliot Higgins¹ en Damien Spleeters.²

Rusland levert wapens en militair materieel aan het regime via wapenuitvoerders Rosoboronexport. Tijdens de vredesonderhandelingen in juni 2012 bracht een Russische boot wapens en recent arriveerde afweergeschut tegen boten en gevechtsvliegtuigen. Deze wapenleveringen, waar volgens Rusland niets mis mee is omdat ze onder vroegere contracten vallen, moeten het Syrische leger helpen om zich te verdedigen tegen buitenlandse invasies. Daarnaast heeft Rusland ook militaire instructeurs naar Syrië gestuurd.³ Deze militaire steun komt bovenop het Sovjetarsenaal dat voor miljarden dollars aan gevechtsvliegtuigen en helikopters, tanks, gewapende voertuigen en artillerie bevat.

Iran heeft zijn militaire hulp aan het regime sterk verhoogd. Het schendt zijn eigen VN-wapenembargo (ingesteld in het

kader van zijn programma voor de verrijking van uranium) door communicatieapparatuur, lichte wapens en hardware voor drones en raketten te leveren. Dit gebeurt over land, via Irak en Libanon, maar ook met luchtverkeer. Civiele vliegtuigen van Iran Air en Mahan Air worden gebruikt om militair personeel en wapens binnen te smokkelen in Syrië via Irak.⁴ Iran voedt ook de sektarische dimensie van het conflict, met zijn bondgenoot Hezbollah in Libanon. Iraanse militairen en Hezbollahstrijders vormen een extra troepenmacht van naar schatting 50.000 personen ter ondersteuning van het Syrische leger en de paramilitaire milities.⁵

Saoedi-Arabië is begin 2012 officieel gestart met levering van lichte wapens zoals geweren en granaten aan de Syrische rebellen van het VSL. Dit gebeurde in samenwerking met de VS, die de wapenleveringen uitbesteedden aan hun regionale bondgenoten Saoedi-Arabië en Qatar. Deze Golfstaten staan in voor de financiering van de wapens. De levering gebeurt via Turkije, dat het hoofdkwartier van het VSL huisvest en een militaire operatiekamer opgezet heeft, en recent ook via Jordanië.⁶ Daarnaast werken de Golfstaten met tussenpersonen in Libanon. Onvermijdelijk komen veel wapens echter terecht bij radicaal jihadistische groepen.⁷ In december 2012 heeft Saoedi-Arabië zijn wapenleveringen kwantitatief en kwalitatief opgevoerd, als reactie op de verhoogde Iraanse steun aan het regime. Saoedi-Arabië financierde het doorsluizen van zware

1 Eliot Higgins, *Blogspot Brown Moses*, <http://brown-moses.blogspot.be/>.

2 Damien Spleeters, *The Trigger*, <http://damspleet.com/>.

3 Vladimir Isachenkov, *A glance at Russian arms sales to Syria*, The Guardian, 10 juni 2013.

4 Louis Charbonneau, *Iran steps up weapons lifeline to Assad*, 14 maart 2013.

5 Julian Borger, *Iran and Hezbollah have built 50,000 strong force to help Syrian Regime*, The Guardian, 14 maart 2013.

6 Dale Gavlak, Jamal Halaby, *Officials: Arms Shipments Rise to Syrian Rebels*, Time, 27 maart 2013.

7 David Sanger, *Rebel Arms Flow Is Said to Benefit Jihadists in Syria*, The New York Times, 14 oktober 2012.

te versterken.¹⁷ Academicus Shadi Hamid betoogt dan weer dat al-Assad zonder de dreiging van een militaire actie geen beweegreden heeft om de massamoorden te beëindigen.¹⁸ Het regime test hoever het kan gaan en verhindert de politieke en militaire oppositie om effectief controle op het terrein te verkrijgen. Zolang de bombardementen in het noorden aanhouden, kan de oppositie geen alternatief bestuur uitbouwen, basisdiensten verstrekken of burgers beschermen.

Een militaire en een diplomatieke strategie sluiten elkaar echter niet uit. Beide kanten gebruiken nu geweld en zullen op termijn moeten onderhandelen, op basis van militaire ontwikkelingen op het terrein.¹⁹ Bovendien is er reeds de facto militaire inmenging van verschillende partijen.

17 Evita Neefs, *Vliegverbod voor het regime en wapens voor de rebellen*, De Standaard, 12 april 2013.

18 Shadi Hamid, *Syria is not Iraq*, The Atlantic, 4 februari 2013.

19 Volker Perthes, *Looking Past Assad*, The New York Times, 4 januari 2013.

Bashir al-Assad (kunstwerk: Syrian Revolution Arts)

wapens vanuit Kroatië naar het VSL via Jordanië. Sindsdien zien onderzoekers regelmatig Joegoslavische wapens opduiken op Youtube filmpjes uit Syrië, terwijl die er tot dan nooit opgemerkt waren. Deze operatie zou met medeweten van de VS hebben plaatsgevonden, ook al onthoudt hun overheid zich van commentaar daaromtrent.⁸ In april 2013 ging Jordanië akkoord om het doorgeefluik voor wapens voor het VSL te zijn. Voor deze beslissing ontving het 1 miljard dollar van Saoedi-Arabië.⁹

Qatar neemt een actievere diplomatieke en politieke rol in de regio op sinds de Libische revolutie uitbrak. Het steunde de Libische rebellen, nam actief deel aan de militaire interventie en zette een militaire operatiekamer op in Doha. In maart 2012 verklaarde de premier dat hij de Syrische rebellen “met alle middelen wil steunen”, ook met wapens.¹⁰ Qatar nam niet alleen het voortouw in de politieke oppositie tegen het regime, maar sloot zich ook aan bij de wapenleveringen. Wapenexpert Hugh Griffiths schat dat de Golfstaten sinds begin 2012 reeds 3.500 ton militair materieel leverden.¹¹

De Verenigde Staten leveren officieel niet-dodelijk materiaal aan de rebellen van het VSL, onder andere telecommunicatiemateriaal en voedselpakketten. De CIA overziet de wapenleveringen aan de rebellen van het VSL, om te vermijden dat ze naar radicale groepen gaan. Militaire instructeurs in Jordanië trainen ook Syrische rebellen met als doel hun slagkracht in het zuiden te versterken. De VS maken

een evenwichtsoefening waarbij ze enerzijds de rebellen van het VSL willen versterken, onder meer met wapens, maar anderzijds willen voorkomen dat die wapens in de handen van radicale groeperingen vallen. Ze staan terughoudend tegenover een grotere militaire rol op het terrein. President Obama heeft verklaard dat het gebruik van chemische wapens een rode lijn is voor een militaire interventie. In maart 2013 zou het regime echter mogelijk sarin (zenuwgas) hebben gebruikt.¹² Toch blijft het onwaarschijnlijk dat de VS tot een rechtstreekse militaire interventie zullen overgaan, al gaf minister van Defensie Hagel te kennen dat militaire opties mogelijk zijn.¹³

De **Europese Unie** legde in mei 2011 sancties op aan Syrië, als reactie op het geweld van het regime tegen de betogers. De Unie riep de Syrische veiligheidsdiensten op tot terughoudendheid. De sancties omvatten een embargo voor wapens, militair materieel, materieel dat kan worden ingezet voor interne repressie en telecommunicatieapparatuur.¹⁴ Het embargo loopt eind mei 2013 af. Mogelijk wordt het niet verlengd omdat Groot-Brittannië en Frankrijk pleiten voor de levering van wapens aan de rebellen van het VSL. Groot-Brittannië levert reeds niet-dodelijk materiaal aan de rebellen en wil verder gaan, ook zonder Europese consensus. Oostenrijk is hier sterk tegen gekant, want het vreest voor de veiligheid van zijn personeel bij UNDOF, de VN-missie op de Golanhoogten. Ook Duitsland is ervoor beducht, omdat het vreest dat wapens in de handen van extremisten zouden kunnen vallen.¹⁵

8 CJ Chivers, Eric Schmitt, *Saudis Step Up Help for Rebels in Syria With Croatian Arms*, The New York Times, 25 februari 2013.

9 Martin Chulov, Ian Black, *Jordan to Spearhead Saudi Arabian Arms Drive*, The Guardian, 14 april 2013.

10 Martin Chulov, *Qatar crosses the Syrian Rubicon: £63m to buy weapons for the rebels*, The Guardian, 1 maart 2012.

11 Dale Gavlak, Jamal Halaby, *Officials: Arms Shipments Rise to Syrian Rebels*, Time, 27 maart 2013.

12 Jonathan S. Landay, Matthew Schofield, Anita Kumar, *U.S. believes Syria may have used chemical weapons, experts offer caution*, McClatchy, 25 april 2013.

13 James Jeffrey, *Intervention Escalation*, Foreign Policy, 25 april 2013.

14 SIPRI, *EU arms embargo on Syria*, <http://www.sipri.org>, 22 april 2012.

15 Joshua Chaffin, *UK and France push to arm Syrian rebels*, Financial Times, 15 maart 2013.

DE OPBOUW VAN EEN NIEUW SYRIË

Het is aartsmoelijk om een rechtsstaat op te bouwen op de ruïnes van een repressieve politiestaat. De heersende chaos en het veiligheidsvacuüm in de bevrijde delen versterken de vrees dat Syrië een *failed state* zal worden. Het zou niet het enige land zijn in dit geval, ook Libië en Irak kampen met dit rampzalige scenario.²⁰ Wanneer repressieve regimes omvergeworpen worden door buitenlandse interventies, burgeroorlogen of protesten, bestaat er een aanzienlijk risico dat de staatsstructuren wegvallen. Veel Syrische oppositieleiden zijn zich bewust van de catastrofale gevolgen van de *debaathificatie* in Irak en verzetten zich tegen een scenario waarbij de staatsinstellingen volledig ontmanteld worden. Ze wijzen erop dat er een verschil is tussen de instellingen en het regime, ook al is dat voor veel verbolgen burgers niet duidelijk.

Gevraagd naar hun visie op het post-Assad-tijdperk, pleiten veel oppositieleiden voor een pluralistische maatschappij met een gedecentraliseerd bestuur. In de bevrijde steden experimenteren ze hier al mee. Ze hopen een model uit te bouwen dat stabiliteit en vrede kan garanderen. In steden als Idlib, Aleppo, Tel al-Abyad en Saraqeb worden pogingen gedaan om een lokaal bestuur op te zetten, met een civiele en militaire raad, rechtbanken en een politiemacht. Deze experimenten verlopen echter zeer moeizaam, door het aanhoudende geweld en de toenemende macht van radicaal islamistische groeperingen.

Saraqeb, een voornamelijk soennitische stad van 40.000 inwoners, levert een interessant voorbeeld. De inwoners beschouwen hun stad als bevrijd, ze staat niet meer onder controle van het regime. Toch heeft de oppositie ervoor gekozen om elementen van de oude orde te bewaren. Het gemeentebestuur werkt nog, net als heel wat andere instellingen, maar het Baath-bureau werd in brand gestoken.²¹ De LCC's spelen een belangrijke rol in dit nieuwe bestuur. In de bevrijde steden overstijgen deze comités hun oorspronkelijke doel om betogingen op te zetten en vullen ze de leemte die decennialang bestuur onder één partij heeft veroorzaakt. De leden van de LCC's treden onder meer op als militaire verbindingsofficieren, politieke coördinatoren, woordvoerders, coördinatoren voor basisdiensten, enzovoort. Een van de grote problemen waar ze mee worstelen, is het gebrek aan fondsen. Ze zijn sterk afhankelijk van donaties uit het buitenland. Burgers betalen hun rekeningen niet meer en er is een enorm tekort aan basisvoorzieningen, onder andere door de bombardementen.

Het experiment van de civiele en militaire raden is betekenisvol. Maar door hun geringe capaciteit om burgers te beschermen en in basisdiensten te voorzien, kunnen ze zich onvoldoende ontwikkelen.²² Veel Syriërs die de revolutie

eerst toejuichten, worden nu sceptisch. Ze hebben er geen vertrouwen in dat de oppositie een alternatief zal kunnen bieden. De plunderingen door rebellen, het stijgende geweld, waaronder ook seksueel geweld, en de invloed van radicale groeperingen die de revolutie willen kapen, doen hen vrezen dat de nieuwe machthebbers mogelijk niet veel beter zullen zijn.

BESLUIT

“Het spijt me dat ik als een oude, kapotte plaat klink”, zei Lakhdar Brahimi in januari 2013 in de Veiligheidsraad. “Eerlijk gezegd weet ik niet waar anders te beginnen of te eindigen dan te stellen dat de zaken erg zijn en nog achteruit gaan. Het land valt uiteen voor ieders ogen. Er is geen militaire oplossing voor dit conflict, tenminste geen oplossing die Syrië en de Syrische natie niet volledig te gronde richt. Syriërs kunnen zelf geen vredesproces opstarten en hun burens kunnen hen niet helpen, enkel de internationale gemeenschap kan helpen.” Brahimi ziet in het Genève-plan, dat de basis legt voor een transitie-regering met volledige uitvoerende macht, de enige haalbare oplossing.

Ook al is het regime verantwoordelijk voor de meerderheid van de meer dan 70.000 dodelijke slachtoffers, toch is ook de gewapende en politieke oppositie in zekere zin verantwoordelijk voor de afbrokkeling van de staat. Haar doelstelling om *tabula rasa* te maken met het regime werd niet gerealiseerd, en ze heeft te lang gewacht om haar strategie bij te stellen. Het regime zal niet veranderen. Het heeft zichzelf, ondanks alle voorspellingen over een snelle val, getransformeerd tot een soort van milite rondom de president. De last om Syrië te redden rust dus voor een groot stuk bij de oppositie. Zij moet sterker inzetten op overtuigingskracht naar de minderheden toe. Want de toekomst van Syrië hangt af van het lot van minderheden als de christenen en de alawieten. Met name de alawieten moeten een plaats krijgen in het nieuwe Syrië en gerustgesteld worden dat ze niet opnieuw vervolgd zullen worden, zoals eeuwenlang gebeurde. Intellectuelen zoals de romanschrijver Khaled Khalifa huiveren voor de cultuur van eliminatie die zowel bij het regime als bij een deel van de extremistische rebellen leeft. Er kan geen vrede komen zolang één kant denkt dat de oplossing de vernieling van de Ander is.

De prijs die de Syriërs betalen voor hun revolutie, is veel hoger dan ze ooit konden vermoeden. Dit doet vele burgers terugkrabbelen en de ‘stille meerderheid’ nog sterker zwijgen. De protestbeweging die aan de basis van de revolutie lag, bestaat nog steeds. De sterkte van deze beweging is haar solidariteit over de sektarische grenzen heen. Dit is duidelijk zichtbaar bij de humanitaire hulpinspanningen en solidariteitsnetwerken, waarbij soennieten, christenen en alawieten samen betrokken zijn. Veel van deze burgeractivisten getuigen dat ze ondanks de vernieling in Syrië hoopvol moeten blijven over een andere toekomst in hun land.

20 Berman Sheri, *The Promise of the Arab Spring*, Foreign Affairs, januari-februari 2013.

21 Rania Abouzeid, *A Dispatch from 'Free' Syria: How to Run a Liberated Town*, Time, 24 juli 2012.

22 Marjolein Wijninckx, *Het Syrië van morgen*, ZemZem, februari 2013.

Factbox: wat met de bescherming van burgers?

Syrische vluchtelingen uit Dara'a in het Zadari-vluchtelingenkamp in Jordanië (foto: Willemjan Vandenplas)

Ondanks de internationale inspanningen om het geweld te staken en de burgers te beschermen, escaleert het conflict verder. De bemoeienissen van derde landen gooien olie op het vuur en destabiliseren de regio. Buurlanden worden niet enkel geconfronteerd met enorme vluchtelingenstromen, maar raken meer en meer betrokken bij het conflict. Turkije kreeg al te maken met morteraanvallen en heeft Patriot-raketten van de NAVO geïnstalleerd; Jordanië heeft zijn luchtruim geopend voor drones; voor het eerst sinds 1973 waren er beschietingen op Israël vanuit de Golanhoogten en Libanon en zijn er spanningen ontstaan in Libanon en Irak.

Maart 2013 is tot nu toe de dodelijkste maand gebleken, met meer dan 6.000 slachtoffers. Ondanks de internationale terughoudendheid komen militaire opties steeds meer aan bod. Er is immers al een de facto militaire inmenging van verschillende landen. *Proxies* als Iran en Saoedi-Arabië dragen militair en financieel bij tot het conflict om hun belangen te verdedigen. De VS, die gekant zijn tegen een militaire interventie, laten dan weer toe dat Saoedi-Arabië en Qatar wapens leveren aan de rebellen van het Vrije Syrische Leger. Binnen de Europese Unie kan het debat over mogelijke wapenleveringen aan de rebellen (waar Groot-Brittannië en Frankrijk voor pleiten), een einde aan het wapenembargo tegen Syrië inluiden.

De Europese Unie kan op dit ogenblik niet anders dan mee na te denken over de mogelijke inzet van militaire middelen om burgers te beschermen. De Syrische oppositie kan slechts effectief controle krijgen op het terrein en onder meer basisdiensten leveren aan de burgers, als de luchtaanvallen

van het regime worden tegengegaan. Mogelijke militaire opties zijn beperkte luchtaanvallen, bijvoorbeeld op startbanen voor regeringsvliegtuigen, of een beperkte *no-fly zone*.

Het VN-principe *Responsibility to Protect* maakt een militaire interventie door derde landen in soevereine staten mogelijk indien het gevaar dreigt dat een staat extreme wreedheden zou plegen tegen zijn bevolking. *Responsibility to Protect* streeft vooral naar vreedzame oplossingen en naar de

preventie van schendingen van het internationaal recht. Het gebruik van geweld is slechts toegestaan als alle vreedzame middelen uitgeput zijn, en enkel onder hoofdstuk VII van het Handvest van de VN: het vereist een consensus binnen de Veiligheidsraad. Indien de Veiligheidsraad verlamd is, kan een resolutie in de Algemene Vergadering legitimiteit verschaffen voor een interventie.¹ Dit gebeurt dan volgens het principe *Uniting for Peace*.² In 1950, bijvoorbeeld, kon hierdoor een VN-interventie in Korea plaatsvinden ondanks de Russische tegenwerking.

Een militaire tussenkomst om humanitaire redenen is echter allesbehalve ideaal. Zoals in het verleden is gebleken in Kosovo, kan een interventie legitiem zijn, maar toch erg controversieel. Bovendien kan het zijn dat machtige staten er gebruik van maken om hun politieke belangen te verdedigen. In het geval van Libië, bijvoorbeeld, kwam veel kritiek op de interventie van de NAVO omdat ze niet enkel tot doel had burgers te beschermen, maar uiteindelijk gericht was op een regimeverandering. Bovendien resulteren militaire interventies slechts zelden in stabiliteit. Een politieke oplossing in Syrië blijft prioritair. Militaire opties mogen slechts een allerlaatste toevlucht zijn.

1 Paul Williams, Trevor Ulbrick & Jonathan Worboys, *Preventing Mass Atrocity Crimes: The Responsibility to Protect and the Syria Crisis*, Case Western Reserve Journal of International Law, WCL Research Paper No. 2012-45, 1 november 2012.

2 AV Resolutie 377, *Uniting for Peace*, <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/uufp/uufp.html>.

TIJDLIJN VAN HET CONFLICT IN SYRIË

Maart 2011: Betogingen in Damascus en Daraa voor de vrijlating van politieke gevangenen, hervormingen en tegen corruptie. Jongeren in Daraa spuiten met graffiti slogans tegen de regering op een schoolmuur en worden gefolterd. De veiligheidsdiensten schieten drie betogers neer. Dit is de start van vreedzame protesten in vele steden van het land.

April 2011: Regeringsleden willen de protesten tegengaan met voorzichtige tegemoetkomingen, zoals de vrijlating van een aantal politieke gevangenen, een nieuwe regeringsvorming en het opheffen van de 48-jarige noodtoestand. President al-Assad valt de betogers echter genadeloos aan.

Mei 2011: Het regime stuurt tanks naar de opstandige steden Daraa, Banyas, Homs en de buitenwijken van Damascus. De Verenigde Staten en de Europese Unie verstrengen hun sancties. President al-Assad kondigt amnestie voor politieke gevangenen af.

Juni 2011: De regering beweert dat 'gewapende bendes' 120 leden van de veiligheidsdiensten doodden in Jisr al-Shughour. Troepen omsingelen de stad en meer dan 10.000 mensen vluchten naar Turkije. President al-Assad belooft een nationale dialoog over hervormingen.

Juli 2011: President al-Assad ontslaat de gouverneur van Hama na massabetogingen en zendt troepen naar deze stad, die al een maand in opstand is. Er vallen meer dan tachtig doden. Activisten komen samen in Istanboel om een gemeenschappelijk oppositieorgaan op te zetten.

Oktober 2011: De Syrische Nationale Raad wordt gevormd. Rusland en China stellen hun veto tegen een resolutie die het geweld van het regime veroordeelt.

November 2011: De Arabische Liga zegt het lidmaatschap van Syrië op omwille van zijn tegenstand tegen een Arabisch vredesplan en lanceert sancties. Militaire deserteurs vallen een militaire basis in Damascus aan in naam van het Vrije Syrische Leger.

December 2011: De Syrische regering aanvaardt het vredesplan van de Arabische Liga en laat waarnemers toe in het land. Omwille van het toenemende geweld, schort de Liga de missie in januari op. In Damascus vinden de eerste twee zelfmoordaanslagen van een hele reeks plaats. Het regime ziet er de hand van al-Qaeda in, terwijl de oppositie de regering beschuldigt.

Februari 2012: Rusland en China blokkeren in de Veiligheidsraad een resolutievoorstel dat het aftreden van Bashar al-Assad eist en het Arabische vredesplan steunt. De regering verscherpt het geweld en bombardeert Homs en andere steden. Bij de herovering van Baba Amr in Homs vallen meer dan tachtig doden, waaronder twee westerse journalisten. Kofi Annan treedt aan als speciaal gezant van de VN en de Arabische Liga. De ministers van Buitenlandse Zaken van meer dan vijftig landen (maar niet China en Rusland) ontmoeten elkaar op een eerste bijeenkomst van de 'Vrienden van Syrië'. President al-Assad lanceert een nieuwe grondwet die met 90% van de stemmen goedgekeurd zou zijn in een referendum.

Maart 2012: De Veiligheidsraad schaart zich achter het niet-bindende vredesplan van Kofi Annan. Ook Rusland en China gaan akkoord, na een verzwakking van het oorspronkelijke voorstel. De Syrische regering aanvaardt dit zespuntenplan, dat de terugtrekking van het leger uit dichtbevolkte gebieden en een staakt-het-vuren oplegt.

April 2012: De Veiligheidsraad aanvaardt resolutie 2042, die het staakt-het-vuren steunt en dertig onbewapende waarnemers toelaat om de uitvoering van het plan te monitoren. De raad aanvaardt ook resolutie 2043, waardoor de ontplooiing van de waarnemersmissie UN Supervision Mission in Syria (UNSMIS), met 300 extra waarnemers gedurende negentig dagen, mogelijk wordt.

Mei 2012: De Veiligheidsraad veroordeelt het gebruik van zware wapens en de slachtpartij in Houla bij Homs, waarbij een regeringsmilitie honderden burgers doodde. Kofi Annan veroordeelt bomaanslagen die volgens VN-secretaris generaal Ban Ki-moon gepleegd zijn in opdracht van al-Qaeda. De VN schatten dat er sinds het begin van het conflict 10.000 dodelijke slachtoffers gevallen zijn.

Juni 2012: President al-Assad vraagt de premier om een regeringswissel door te voeren. Het hoofd van de VN-waarnemersmissie verklaart dat het conflict in een regelrechte burgeroorlog ontaard is. De waarnemers staken hun missie. Turkije reageert scherp op het neerhalen van een Turks vliegtuig dat zich boven Syrisch grondgebied bevond en ziet dit als een daad van agressie. President al-Assad verklaart eveneens dat er een 'echte oorlog' plaatsheeft in het land.

Juli 2012: De 'Vrienden van Syrië' komen opnieuw samen en beloven hun hulp aan de rebellen van het Vrije Syrische Leger op te voeren. Het VSL doodt drie hooggeplaatste militairen en gewapende rebellengroepen zoals Jabhat an-Nusra nemen Aleppo in. Rusland en China blokkeren in de Veiligheidsraad een voorstel van resolutie van Groot-Brittannië, dat met sancties wil dreigen indien het leger binnen de tien dagen zijn zware wapens niet terugtrekt uit dichtbevolkte gebieden.

Augustus 2012: De Algemene Vergadering van de VN eist dat president al-Assad opstapt. Het aantal hooggeplaatste deserteurs neemt toe. Premier Riyad Hijab is één van hen. President Obama verklaart dat het gebruik van chemische wapens een rode lijn is voor een gewapende interventie. Na het ontslag van Kofi Annan stellen de VN Algerijns diplomaat Lakhdar Brahimi aan als nieuwe gezant voor de Arabische Liga en de VN.

September 2012: Het Vrije Syrische Leger eist de verantwoordelijkheid op voor twee ontploffingen in het militaire hoofdkwartier van het regime in Damascus.

Oktober 2012: De spanningen tussen Turkije en Syrië nemen toe nadat vijf Turkse burgers omkomen door een Syrische mortier. Turkije schiet terug en onderschept ook een Syrisch vliegtuig dat wapens uit Rusland zou transporteren. Beide landen verbieden elkaar de toegang tot hun luchtruim. Speciaal gezant Lakhdar Brahimi bemiddelt een staakt-het-vuren tijdens het Offerfeest. Na drie dagen hernemen de strijdende partijen hun vijandelijkheden.

November 2012: De Syrische Nationale Raad wordt vervangen door een nieuw oppositieorgaan: de *National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces*. Radicale groepen zoals Jabhat al-Nusra en al-Tawhid weigeren samenwerking.

Na maanden van occasionele aanvallen opent Israël voor het eerst sinds 1973 het vuur op Syrische artilleriestellingen op de Golanhoogten.

December 2012: De Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Turkije en de Golfstaten erkennen de Syrische Nationale Coalitie als 'legitieme vertegenwoordiger' van het Syrische volk.

Januari 2013: Syrië beschuldigt Israël van de aanval op een militair onderzoekscentrum bij Damascus. Volgens waarnemers was Israëls doelwit een Iraanse generaal die een wapenkonvoi naar Libanon begeleidde. Op een donorconferentie in Koeweit beloven internationale donoren 1,5 miljard dollar voor humanitaire hulp aan Syrië.

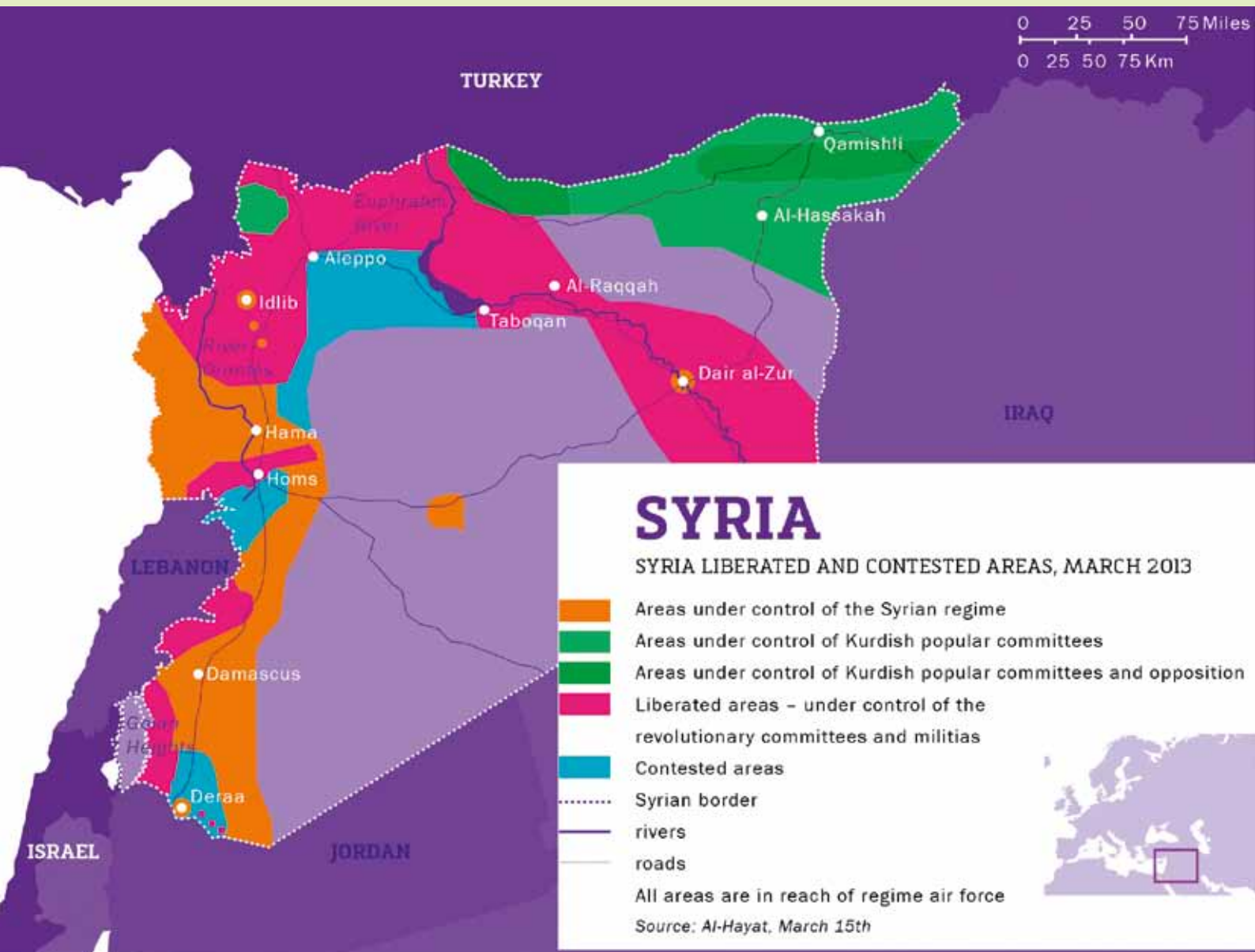
Maart 2013: Syrische aanvalsvliegtuigen bombarderen de noordelijke stad Raqqa, die in handen van de rebellen is gevallen. De Syrische rebellen en het regime beschuldigen elkaar van het gebruik van chemische wapens in Aleppo. De VN willen een onderzoek instellen maar de Syrische regering weigert mee te werken. De VS en het Verenigd Koninkrijk leveren niet-dodelijke hulp aan de rebellen van het VSL. Het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk versterken hun pleidooi voor de opheffing van het wapenembargo, zoals de Syrische oppositie vraagt. De Syrische Nationale Coalitie verkiest een interimpremier, Ghassan Hitto uit de VS.

April 2013: Oppositieleider Moaz al-Khatib treedt terug en wordt opgevolgd door christelijk oppositielid George Sabra. De EU besluit om het olie-embargo deels op te heffen, zodat de oppositie olie kan verhandelen. De VN waarschuwen voor de gevolgen van de humanitaire catastrofe. De Syrische premier ontsnapt aan een bomaanslag in hartje Damascus.

Mei 2013: Het mogelijk gebruik van chemische wapens doet het debat over een militaire interventie oplaaien. De VS sluiten militaire opties zoals wapenleveringen aan de rebellen van het VSL niet langer uit. Hezbollahleider Nasrallah beaamt dat Hezbollahstrijders meevechten aan de zijde van het Syrische regime. Israël doet twee luchtaanvallen op opslagplaatsen van raketten van Iraanse makelij.

Vier "oorlogs" kunstwerken van Tamman Azzam, geboren in Damascus, nu verblijvend in Dubai (Ayyam Gallery)

COLOFON

Auteur van dit dossier: Brigitte Herremans

Redactie: Marieke Bastiaens

Eindredactie: Karin Seberechts

Verantwoordelijke uitgever: Annemarie Gielen

Druk & lay-out: Drukkerij Room, Sint-Niklaas

ISBN-nummer: 9789461370358

Wettelijk depotnummer: D/2013/3498/003

Coverfoto: Syrische vluchtelingen die onderdak vonden in een verlaten gevangenis in de Bekaa Vallei in Libanon. Foto: Fadi Hallisso, hulpverlener voor Jesuit Refugee Services en zelf afkomstig uit Aleppo.

Foto's: Willemjan Vandenplas, beeldarchief Pax Christi Nederland, The Elders, Bo Yaser, Syria Freedom, Ayyam Gallery, Creative Commons en publiek domein

Koerier-dossier is een vaste bijlage bij het abonnement op het tijdschrift Koerier van Pax Christi Vlaanderen. Deze formule van abonnement kost 25 euro en omvat zesmaal een Koerier met dossier en een boek rond een actuele vredethematiek. Losse nummers van elk dossier zijn afzonderlijk verkrijgbaar tegen 2 euro.